

Kurum	: Işık Üniversitesi
Başlık	: Mevcut Eğitim Sistemi Bizleri Geleceğe Nasıl Hazırlıyor? Kariyer, Girişimcilik ve Teknoloji
Konuşmacılar	: Prof. Dr. Hasan Bülent KAHRAMAN, Ali DEĞERMENCİ
Video Adresi	: https://youtu.be/WaXDcbLkVLM
Yayın Tarihi	: 21.06.2022

Ali Değermenci: Merhaba “Yeni Dünya”ya hoş geldiniz, Bugünkü konuğumuz Işık Üniversitesi Rektörü Profesör Doktor Hasan Bülent Kahraman. Hocam hoş geldiniz,

Hasan Bülent Kahraman: Hoş bulduk Ali Bey.

Ali Değermenci: Daha doğrusu bizi buraya davet ettiğiniz için de teşekkür ederiz.

Hasan Bülent Kahraman: Efendim, biz ziyaret ettiğiniz için teşekkür ederiz.

Ali Değermenci: Karşılıklı bir teşekkür yapmış olduk. Hocam şimdi eğitim kurumundayız isterseniz oradan başlayalım. Geleceği konuşup tartışıyoruz. Eğitimin geleceğini bir pandemide zorunlu olarak uzaktan çalıştık. Önümüzdeki dönemde eğitim nasıl bir hâl alacak? Daha sonra farklı konulara da hızlı hızlı girmeye çalışacağız.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi efendim, ben dün bir başka yerde bu konuda bir konuşma yaptım. Konuşmamın başlığı biraz provokatif bir başlıktı: “Gelecek Kuşaklar Üniversiteye Gidecek Mi?” Şimdi bu dünyada üniversite sistemleri içinde en çok tartışılan konulardan birisi ve böyle bir endişe var. Yani Z kuşağı dediğimiz bugünkü gençliğin önümüzdeki yıllarda üniversiteyle ilişkisinin son derece de sınırlı olacağı düşünülüyor, varsayılıyor ve öngörülüyor. Bunu doğuran birkaç sebep var. Dünyanın bugün adı en çok ortada dolaşan bazı insanları özellikle teknoloji alanında önde gelenler Bill Gatesler, Elon Musklar, Zuckerbergler bunlar üniversite eğitimlerini tamamlamamış insanlar. Bunlar gençlerin büyük bir bölümü için özellikle girişimcilikleri, yenilikçilikleri, buluşculukları itibariyle ciddi rol modelleri oluyorlar ve öğrenciler de böyle bir kaygı oluşuyor. Yani acaba üniversite modeli bunun gerisinde mi yani bugünkü ihtiyaçların gerisinde mi kalıyor diye. Ben Harvard ve MIT Üniversitelerinde ortak hocalık yapan bir dostumla geçen gün bu konuyu uzun uzun ele aldım. Aynı şekilde New York Üniversitesi Rektörü’nü aşağı yukarı on gün bir iki hafta önce ziyarete gitmiştim. Onunla da bu konuyu uzun uzun görüşme imkânı buldum. Şöyle bir noktaya vardık. Benim de görüşlerimi destekleyen şeyler onlar söylediler. Şimdi hep şöyle anlatıyorum. Bugünkü dünyada bu kadar hızlı yaşadığımız teknolojik gelişmelerin her şeyi a’dan z’ye kadar her gün değiştirdiği bir dünyada bir öğrenci ortaöğretimini tamamlayacak veya öğrenimini tamamlayacak, gelecek üniversiteye girecek. Biz ona bir yıl hazırlık okutacağız, sonra bir yıl birinci sınıf okutacağız, sonra bir yıl ikinci sınıf okutacağız, sonra bir yıl üçüncü sınıf okutacağız sayarken insan bundan artık sıkılıyor. Dolayısıyla şu bir gerçek: Bugünkü koşullarda daha önceki sistemle devam etmemiz halinde üniversitenin günün ihtiyaçlarını karşılaması mümkün değil. Öğrencilerin de üniversiteye bir ihtiyaç duyarak, bir zaruret olarak onu görmek suretiyle gelmesi mümkün değil. Bundan yıllar evvel hep anlatırım. Harvard Üniversitesinin Rektörü’yle bir görüşmede bana dedi ki;

ben bir bölümünü söylemeyeyim adını bir sosyal bilimler bölümünü kapatmayı düşündüklerini yani düşündüklerini değil de nasıl dönüştürmeleri gerektiğini söyledi. “Niye?” dedim. Dedi ki; “O bölümde bir doktoranın tamamlanması 10-12 yıl sürüyor. Hâlbuki kimya, fizik bölümünde bir öğrenci veya mühendislik bölümlerinde bir öğrenci 2. sınıfta, 3. sınıfta bir buluş yapıp, patent alıp dünyanın parasını hem kendisi kazanıyor hem de üniversiteye...

Ali Değermenci: Hem de üniversiteye kazandırıyor.

Hasan Bülent Kahraman: Kaynak üretiyor. Dolayısıyla bugünkü yapıyla bu devam etmez. Şimdi, bu demek değildir ki sosyal bilimler, temel bilimler bunlar devre dışı kalacak. Dünyayı biz sadece mühendislik bilimleriyle ve pozitif bilimlerle idare edeceğiz. Hayır! Ama bunları birleştirecek, bunları ortak bir potada eritecek ki ona biz inter-disipliner eğitim diyoruz. Modüler bir şekilde öğrenciye verilecek ve aynı zamanda farklı disiplinlerin birikimlerini entegre bir anlayışla öğrenciye tanıtacak. Öğrencinin daha öğrenciyken proje yapmasına imkân sağlayacak, ona 21. yüzyılın yetilerini kazandıracak bir eğitim sistemini üniversite eğitim sistemine geçmemiz şart. Bunu yaparsak öğrenciler üniversiteye gelecek. Bu yapmazsak en büyük beyinler farklı öğrenme yöntemlerini geliştirecek. Yıllardır söylediğim bir husus var. Türkiye’ de eğitim sistemi haddinden fazla üniversiteci yani biz üniversite kuruyoruz hele YÖK’ün bazı gereksinimleri bir dönemde işte fen-edebiyat fakültesinin örneğin kurulmasını zorunlu sayıyordu. Bugün dünyada QS sıralamasında ki dünyanın en önemli ölçüm sıralamasıdır. Times Higher Education sıralamasında birinci olan, yıllardır birinciliğini koruyan kurum Massachusetts Institute of Technology yani bir teknoloji enstitüsü. Bugün Columbia Üniversitesinde Hukuk Fakültesinin adı Hukuk Okulu, Tıp Fakültesinin esas adı Hekimler ve Cerrahlar Okulu veya Koleji. Dolayısıyla Türkiye’nin bu kadar büyük dünyanın da klasik, geleneksel, konvansiyonel üniversite yapısından çok daha hareketli, çok daha mobilitesi yüksek, çok daha hızlı şekilde kendisini güncel konulara adapte edebilen bir yüksek öğrenim sistemine geçmesi şart. Bu olursa olacak olmazsa olmayacak.

Ali Değermenci: Hocam, bir de şimdi geleceği konuşurken işte bu bitcoinler, block chainler, kripto paralar bunları deyince aslında mevcut küresel kapitalizmin dışında yasa dışı iş yapmak yani daha doğrusu yasa demeyelim de kurulu düzenin dışına çıkmak gerekiyor bu anlama geliyor. Şimdi üniversiteyi de bu anlamda düşünürsek işte YÖK var, başka kurumlar var eşitlik var, benzerlik var onlar aranıyor. Dünyada Amerika’da en ünlü bir hocadan ders almak, Güney Kore’den bir ders almak, Güney Afrika’da iyi bir uzman hocadan ders almak sonra da bunu birleştirip, bu eğitimleri aldığına dair bir belge almak kurulu düzeni değiştirme ihtimali var mı?

Hasan Bülent Kahraman: Var, var.

Ali Değermenci: Bunu özellikle sormak istiyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi birincisi şunu söyleyeyim ben daha önceki rektörlüğümde bir tamamen uzaktan eğitim kurumunun başındaydım. Bu proje sonra kaldı yeteri kadar ilerlemedi. 500 bin öğrenci tasavvur ediyordu ve bunun programasyonunu ona göre yapıyordum. Şimdi pandemi bize uzaktan eğitimin, öğretimin ne kadar zaruri olduğunu gösterdi.

Ali Değermenci: Aynen.

Hasan Bülent Kahraman: Bu geçen iki senelik sürede bu eğitimin araçları benim beklediğim kadar hızlı gelişmedi. Ben öyle bir açılım olur ve büyük bir hızla bunlar kendilerini yeniler, büyük bir breakthrough olur sıçrama olur diye düşünüyordum. Olmadı ama kimsenin bundan sonra siyaset bilimine giriş dersini benden alması gerekmiyor. Dünyada üniversite sistemini en çok zorlayan nokta itibarıyla o dersi o öğrenci gider dünyada istediği üniversiteden alır. Üniversiteler kendilerini

bu şekilde bir öğretim anlayışına adapte edecek. Bunda hiç şüphe yok! 50 bin, 60 bin, 100 bin öğrencili üniversiteler efendim 3 bin, 4 bin hocası olan üniversiteler falan bu model daha fazla devam edemez. Niye? Şimdi, bakın ben demin bahsettiğim o daha önceki rektörlük dönemimde bahsettiğim, söz ettiğim çalışmayı yaparken geleceğin meslekleri görüşünden hareket ediyordum. Önümüzdeki 5 yılda kaybolacak mesleklerle, önümüzdeki 5 yılda ortaya çıkacak meslekleri bunun ilgili kuruluşlar her yıl analiz ediyor. Aşağı yukarı üstünden geçen, o serüvenin üstünden geçen 4 yılda benim öngördüğümünden daha fazla meslek kayboldu ve benim öngördüğümünden daha fazla meslek ortaya çıktı.

Ali Değermenci: Ortaya çıkıyor evet.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi bu dünya sizin söylediğinizle benim söylediğim aynı noktada kesişiyor. 4 sene, 5 sene, 6 sene hele master, yüksek lisans yapmayı düşünürse 7 sene böyle bir üniversite eğitimiyle bir öğrencinin bu hayata hazırlanması çok zor. Şimdi burada bir parantez açalım. Peki, bu üniversite eğitimi kavramını devre dışı bırakıyor mu? Hayır, bırakmıyor! Dünyada en önemli şey, bugün hâlâ doktora öğretimi yani doktoralı insan sayısı toplumların gelişmişlik düzeyini saptamakta en önemli unsurlardan biri.

Ali Değermenci: Bu araştırmalarla da ortaya çıktı. Kuzey Avrupa ülkeleri bunun çok iyi örneği.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi doktora öğretimini nerede yapacaksınız yani bunun merkezi bu. Üniversite elbette bundan sonra da bilgi üretiminin, araştırmanın temel kurumu olacak. Sadece öğrenciyle öğrencinin öğretimiyle üniversitenin bu niteliği arasında yeni mekanizmaların kurulması gerekir. Bugün üstünde konuştuğumuz mesele bu yoksa üniversite ortadan kalksın değil. O zaman şöyle bir noktaya geleceğim zannediyorum önümüzdeki dönemin en büyük tartışması şu olacak. Her öğrenci üniversite eğitiminin sistemli, programlı yapısından geçmek zorunda mıdır yoksa bazı öğrenciler bazı yetileri, bazı ihtiyaçları, bazı beklentileri nedeniyle daha farklı öğretim kurumlarında o öngördüklerini yapabilecek şekilde eğitilmeli midirler? Zannediyorum üniversiteler yerlerinde kalacak. Yapılarını ciddi ölçüde, ciddi biçimde değiştirecek ama üniversitelerin yanında çok daha küçük, çok daha hızlı araştırma kurumları, araştırma enstitüleri, teknoloji enstitüleri, meslek yüksekokulları bunlar gelişecek. Önümüzdeki dönemin ben asıl sıçramasının bu noktada olacağını kanısındayım.

Ali Değermenci: Hocam, tabii sizinle konuşmak kültürden, sanattan siyasete, üniversiteye, eğitime kadar her alanda konuşabilirim onun için bir izleyicilerimizde yanlış anlamazlarsa hemen birçok konuya girmek istiyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Teşekkür ederim sağ olun sağ olun.

Ali Değermenci: Hocam, sizin özellikle politik tarihler siyaseti takip etmenizi biliyorum. Kitaplar yazdınız, çok sayıda kitabınız var. Şimdi bugüne baktığımız zaman tamam buna pandemi etkisi de diyebiliriz yoksa var olan bir sorundu pandemiyle ortaya çıktı da diyebiliriz. Küresel kapitalizmin çok ciddi bir köşeye sıkışmışlığından söz ediyoruz ya da görüyoruz. Bu da yetmiyormuş gibi dünyanın ikinci, üçüncü büyük askeri gücüne sahip Rusya'nın savaşın içine girmiş olması Batı Bloğu'yla arasında ciddi bir savaşın başlaması. Öncelikle küresel kapitalizm gerçekten sıkıştı mı? 68 döneminde mesela 68 kuşağındakilerin o bir anda kamuoyunun önüne çıkmış olması bir tepkisellik. Bugünle onun arasında bir bağlantı var mı yoksa kapitalizm kendi içinde tekrar renewal olup, yeniden hayatına devam eder mi?

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi, Ali Bey bu sorunuzun cevabı aslında vakti zamanında verildi. Ben, iktisat asistanlığı yaptım mühendislik eğitimimden sonra. O zaman üzerinde çalıştığım konular

vardı. Şimdi bir yazı yazıyorum orada biraz onları anlatıyorum yani o dönemin 80'lerin başı o dönemin ruhunu ifade edebilmek için Schumpeter isimli bir Amerikalı iktisatçı bunu yazdı. Bunun adına yani kapitalizmin sizin söylediğiniz gibi bu dediğim o kapitalizmin kendi küllerinden yeniden doğmaya yıkıcı yaratıcılık dedi.

Ali Değermenci: Kendi küllerinden yeniden doğmaya...

Hasan Bülent Kahraman: Onun zaten dünya iktisat tarihine getirdiği ekonomik döngüler “cycles teorisi” var. Bunlar hâlâ kabul edilen, kullanılan açıklamalar ve araştırmalar. Şimdi küresel kapitalizm daima diastolik ve sistoliktir yani daralır, genişler daralır, genişler. Genişleme döneminde daha demokrasiyi de dönüştürecek şekilde hareket eder daha işte merkezîyetçi yapılar ortaya çıkar, daha hızlı karar alma süreçlerini öngören yapılar kendisini gösterir. Bir süre sonra bu büyür kapital büyüdükçe büyür. Ondan sonra bu defa da bölüşüm kökenli bir takım siyasetler devreye girer. İşte sosyal demokratlar gelirler iktidara o birikmiş olan geliri dağıtırlar. Bildiğimiz bir şey var yani belli sınıfların aleyhine olmadan kapitalizmin kendisini genişletmesi mümkün değil.

Ali Değermenci: Kaybedenler olacak ki kazanlar olsun.

Hasan Bülent Kahraman: Kaybedenler olacak ki kazanlar olsun. Şimdi dünya aşağı yukarı 4 büyük dönemden geçiyor sanayi devriminden bu yana. Bugün geldiğimiz nokta bu 4. dönem bize sorunuzun 2. kısmına geleyim bize çok ilginç bir şey öğretiyor. Şimdi benim hep yaptığım bir analogi var. Analogi şu; 1959 yılında Berlin Duvarı kuruldu. Bu Soğuk Savaş'ın başlamasıydı ve aslında 1945 sonrası Avrupa bir sol, sosyalist veya işçi partisi modeli olarak gelişti. İşte sosyal devlet, refah devleti anlayışı hep o dönemde ortaya çıktı. Bu iş 59'dan itibaren başka bir boyuta geldi ama 1979'da 1989'da Berlin Duvarı yıkıldı yani 59'dan sayarsanız 30 sene de Berlin Duvarı gitti. Şimdi 89 ki bu 79'da Thatcher'in iş başına gelmesiyle başlayan Neoliberal Demir Lady veya yeni sağ politikalarla ortaya çıktı. Sonra Regan, Kohl sonra Turgut Özal devreye girdiler aynı anlayış doğrultusunda. Şimdi 79'dan bugüne sayın bakın 2022'deyiz. Neoliberal ve yeni sağ politikalar hâlâ devam ediyor. 30 yılı geçti, 30 yılda Berlin Duvarı yıkılmış idi fakat bu sürekliliğini koruyor. Peki, arada da 1968 var. Bu benim üstünde çok çalıştığım, uzun yazılar yazdığım bir konu. 1968 evet, bir özgürlük hareketiydi, bir başkaldırıydı.

Ali Değermenci: Kurulu düzene başkaldırıydı.

Hasan Bülent Kahraman: Kesinlikle öyle. O zaman beraberinde yeni sol gibi kavramları da getirmişti. Bu bir noktaya geldi ve bitti. Yani 79'da yine Thatcher'in iş başına gelmesiyle birlikte o 10 yıllık çevrim tamamlandı. Bugün ne oluyor? Bana sorarsanız böyle bir yazıda yazdım. Bana sorarsanız Z kuşağının bugün ortaya koyduğu birçok görüş aslında 1968'in devamı olarak nitelendirilebilir.

Ali Değermenci: Aynen evet.

Hasan Bülent Kahraman: Yani çevre duyarlılığı belki başka bir realiteden hareket ederek, başka bir olgudan hareket ederek bugün biz çevre meselesini karşımızda buluyoruz. Bu bir romantik talep, bu bir edebi tercih değil bu dünyanın yaşadığı çok ciddi bir konu. Tarımı çökerten, demografileri bozan, göç hareketlerini ortaya çıkartan yanları var, ama sonunda bir çevre duyarlılığı var. Bu insanların yani Z kuşağı insanların örgütlü iş gücüne katılmama gibi bir iddiası ve talebi var. Bunlar, bunların özgürlük içinde kendi yaratıcılıkları doğrultusunda, kendi diledikleri bir çalışma düzeni içinde yeryüzüne bilgi birikimine katkıda bulunma arzuları var. Bunların cinsiyet eşitliği yönünde çok ciddi talepleri var. Dolayısıyla bu açılardan baktığınız zaman 1968'in ektiği tohumların hâlâ...

Ali Değermenci: Yeniden yeşerdiğini görüyoruz.

Hasan Bülent Kahraman: ...içinde yaşadığımız bu küresel kapitalizm çağında bile bölüşme, dayanışma, paylaşma anlayışları ve düşüncesi doğrultusunda ben devam ettiğini görüyorum mesele bunların şimdi sisteme nasıl katılacağını hesap etmek.

Ali Değermenci: Hocam, şimdi bu kuşaktan bahsederken yine 68' deki gibi kurulu düzene isyan ediyorlar, mevcut kapitalistin, kapitalist sistemin şartlarına isyan ediyorlar, bankalara isyan ediyorlar. Mesela Mortgage kredisini almak istemiyorlar.

Hasan Bülent Kahraman: Mülkiyet istemiyorlar her şeyden önce.

Ali Değermenci: Mülkiyet istemiyorlar evet.

Hasan Bülent Kahraman: Yani bu kapitalizmin önünde duran en büyük tehlikelerden biri buna bir ilave de bulunayım o da şudur. Liberalizm dediğimiz ve temel önermeleri itibariyle kabul ettiğimiz prensiplere sahip olan bu ideolojinin kendisini ifade etmesinin ve operasyonel, fonksiyonel olmasının aracı mülkiyettir. Esasen kapitalizm dediğimiz hadise mülkiyet üstüne kurulu...

Ali Değermenci: Özel mülkiyet üstüne kurulu.

Hasan Bülent Kahraman: Özel mülkiyet üstüne. Şimdi bugünkü kuşak mülkiyeti kabul etmiyor, istemiyor. Ev sahibi olmak istemiyor, araba sahibi olmak istemiyor hatta beni mazur görün belki tam manasıyla oraya oturmaz ama klasik, konvansiyonel anlamda bir eş sahibi olmak istemiyor. Yani bakarsanız evlilik sistemine netice itibariyle...

Ali Değermenci: Çocuk yapmak konusunda...

Hasan Bülent Kahraman: Aynı şekilde çekinik, uzak, mesafeli davranıyor. Dolayısıyla bunlar bence önümüzdeki kapitalizmin kendisini organize etmesi için mutlaka gözetmesi gereken hususlar. Hep şunu söylüyorum, şöyle düşünelim. Bir yıl 365 gün. Bir yılda kaç gün tatil yapıyoruz? Kanunen 20-21 gün tatil hakkımız var. 20 gün tatil için insan 345 gün çalışır mı? Yani cumartesi, pazar tatillerimiz var ama kim cumartesi, pazar günü işinden, gücünden tamamen koparak bunu yapıyor? Veya hayatta şimdi başka bir noktaya bakalım ömürler uzadı diyoruz.

Ali Değermenci: Aynen öyle.

Hasan Bülent Kahraman: Bir kere ömür uzamadı yaşlılık uzadı.

Ali Değermenci: Yaşlılık uzadı. Doğru.

Hasan Bülent Kahraman: Yaşlılık uzadı yani sizin inefektif etkili, verimli, üretken olmadığınız bir çağımız uzadı. Bu nasıl bir hayat? Siz bir ömür boyu çalışacaksınız 40 sene, 50 sene çalışacaksınız önünüzde belli bir yaşlılık sürecince kendinizi ayakta ve hayatta tutabilmek adına. Şimdi bunun için kurulmuş bu maksatlar etrafında kurulmuş bir düzenle zaten devam etmemiz mümkün değil. Son bir nokta daha buna ilave edeyim o da şu; benim görüşüm şu hayatım boyunca da bu görüşten hiç uzaklaşmadım. Sosyal boyutu olmayan bir demokrasinin yaşaması mümkün değil. Demokrasinin yaşaması için mutlaka demokrasinin sosyal bir temele oturması şart. Bölüşüm, paylaşım efendim dayanışma kavramlarının demokrasinin bünyesine intikal etmesi şart. Bu olmadan demokrasi sadece bir kabuk olarak cereyan eder ve bunun devam etmesi mümkün değil. Örnek mi istiyorsunuz? Bugün yaşadığımız dünyada herkesin üstünde düşündüğü göçmen hareketinin altında yatan sebepler ne? Göçmenlere karşı gösterilen tepkinin demokratik olduğu söylenebilir mi? Dünyanın

her yerinde bu yönde bir takım hareketler var. Peki, bunları engellemenin yolu ne? Demokrasinin sınırlarını genişletmek o nasıl olacak? O işte sömürü...

Ali Değermenci: O işte sömürü.

Hasan Bülent Kahraman: Evet evet.

Ali Değermenci: Sömürü sömürü. O insanların ülkelerini sömürüyorsunuz yiyecek ekmeği kalmıyor kalkıp göç ediyor size.

Hasan Bülent Kahraman: Kalkıp buraya geliyor. İşte iklim ve çevre koşulları,

Ali Değermenci: Savaş,

Hasan Bülent Kahraman: Savaşlar savaşlar savaşlar. Dolayısıyla bu üç unsur yan yana gelmeden önümüzdeki dönemin barış içinde devam edecek bir dünya olduğunu düşünmek bana göre imkânsız.

Ali Değermenci: Hocam, 1990'lar küreselleşme hani 89'da Doğu Bloğu'nun yıkılması, duvarların kalkması birlikte tartıştık. Küreselleşmeyi o kadar çok tartıştık ki o zaman onun içerisine gömüldük o zamanlar.

Hasan Bülent Kahraman: Evet evet.

Ali Değermenci: Ve şöyle bir teori çıkmıştı: bilgisayar cipi üreten bir fabrika ile bir silah üreten fabrikanın yerlerinin değişeceği. Silah üretenler çok büyük para kazanıyorlardı. Sonra burası ilgilenince ortada savaş olmayacak barış olacak. Bugün gördük ki evet, teknoloji de inanılmaz derecede gelişme oldu, ama teknoloji silaha yatırımı bu son savaşla birlikte yeniden arttırdı. Dolayısıyla bu kapitalizmin de bir üretimi aslında savaş diye de bir soru işareti geliyor. Bunun geçmişini görüyoruz. Gelecekte teknolojiyle savaştan gelir ya da savaşın nedenleri üzerinde kapitalizmle bir bağlantı kuruyor musunuz? Teknoloji gelince ya da yeni dönem gelince yenedünya gelince savaş bu çatışmalar artar mı yoksa artık daha hümanist bir dünyaya doğru bir adım mı atarız?

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi demin söylediklerime ilave edeyim veya aynı doğrultuda ilerleyeyim insanlık hümanizm ideolojik kısmını bir taraf bırakalım insancılık düşüncesinden hiçbir zaman vazgeçmedi. Bu bilebildiğimiz Antik Yunan'dan beri işte daha eskiye giderseniz belki bazı metinlere bakarsanız bilmem Antik Mısır'dan beri devam eden bir takım kurallar ama ne yazık ki bunlar gerçekleştirilmedi. Yani kapitalizmin adının kapitalizm olarak konmasından önceki dönemlerde de savaşları çıkaran nedenlerle bugün kapitalizmin bünyesi içinde ele aldığımız nedenler hemen hemen birbirinin aynı. Bunun altında yatan bir tek sebep var. İnsan refah için kaynak üretmek zorunda olan bir varlık. Şu veya bu sebepten ötürü psikanalistlerden sosyal antropologlara kadar birçok insan o nedenlerin üstünde düşünüyor. Onları bir yana bırakalım. İnsan, kendisinde daima daha fazlasını isteme hakkını bulan bir varlık. Bu sadece insana özgü bir husus yeryüzünde başka böyle bir yaratık yok! O zaman insan kaynak üretmek adına başka bir coğrafyayı, başka bir kültürü, başka bir ulusu sömürmeyi de kendisinde hak olarak görüyor. Bugün racismin, ırkçılığın dünya kadar teorik çerçevesi var. Yıllarca, yüzyıllarca insanlar, toplumlar, uygarlıklar bunu bir esas olarak kabul ettiler. Gaza kültürü Doğuda...

Ali Değermenci: Nazi onu yaşadık.

Hasan Bülent Kahraman: Ona gelene kadar da daha neler neler neler. Hatta hangi imparatorluk varlığını başka imparatorlukları, başka ulusları, kültürleri kendi tahakkümü altına almaksızın sürdürme imkânı üstünde düşünmüş. Onun için ha sonunda da bunun örgütlü sistematik üretim temeline dayalı ekonomi bağlamındaki adı kapitalizm olmuş. Şimdi buradan gelirsem ben hiçbir dönemde savaşların sona ereceği kanısında değilim. Gerçekten de 1990' larda küreselleşmenin biz demokrasiyi dünyaya bütün genişliğiyle, bütün açılımıyla, bütün aflörmanıya çiçeklenmesiyle birlikte dünyaya hâkim olacağı kanısındaydık. Dünyada tanıma fark politikaları aracılığıyla ayrışmacılığın ortadan kalkacağını...

Ali Değermenci: Bir arada yaşama modellerinin tartışılacağını...

Hasan Bülent Kahraman: ...gelişeceğini, aynı toplum içinde sivil toplumun inisiyatifleriyle dayanışmanın, bölüşmenin gitgide artan oranda egemen olacağını varsayıyorduk. Sonra bir baktık ki Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra mikro milliyetçilikler dünyada görülmedik vahşetler uyguladılar. Bosna hareketi...

Ali Değermenci: Katliamı.

Hasan Bülent Kahraman: katliamı dünyanın gözünün önünde daha dün cereyan etti. O günde bugüne kadar da Irak Savaşı'na bakın, Ortadoğu'da meydana gelenlere bakın...

Ali Değermenci: Suriye...

Hasan Bülent Kahraman: Suriye'ye bakın. Bunlarla ilgili olarak dönemin yöneticilerinin Bushlarının, Powelllarının yaptığı açıklamalara bakın, kendilerinin nasıl aldatıldığını söyleyen hatıralarını okuyun. Bunun neticesi bence kapitalizm dünyada var oldukça sınırlı kaynaktan olabildiğinden daha fazla ekonomik çıktı elde etme düşüncesi hâkim oldukça maalesef bu iş yani savaş dediğimiz bu bela insanlığın başının üstünde Demokles'in kılıcı gibi aslı kalacak.

Ali Değermenci: Hocam, şimdi bu kripto paralar konusu bir daha çok ilgi çekiyor. Çünkü kurulu bir düzen var ve kurulu düzenin yeni dünya düzeninin 2. dünya savaşı sonrasında baş patronu Amerika Birleşik Devletleri.

Hasan Bülent Kahraman: Tabii tabii tabii.

Ali Değermenci: Şimdi burada hareket alanınız hep ona bağlı, onun isteğine, onun arzusuna, onun çizdiği demokrasiye, onun çizdiği teröre. O kabul ediyorsa ediyor etmiyorsa kabul olmuyor, ama bunu bu sistemin dışında kripto para çıkıyor. Bu sistemin tamamen dışında Dünya Bankası, IMF, Amerika Birleşik Devletleri, FED, ABD'nin Pentagon'un hepsinin dışına çıkıyor. Bunu yasaklamaya çalışıyorlar. Bu sistem bu dijitalleşme sistemi mevcut sistemi yani nasıl söyleyebiliriz bunu belki sistemsizlik ya da anarşizmin başka bir formu diyebilir miyiz?

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi Ali Bey, bu tür konuların tartışılmasında kullanılan bir kavram var içermek "contain etmek". Benim bu konulardaki görüşüm şu kapitalizm anarşizmi sever. Çünkü anarşizmin içinde büyük bir yaratıcılık var, anarşizmin içinde daima büyük bir muhayyile var. Yani bir şeyi yıkmak sadece yıkmak adına olmaz. O zaman peşinizden hiç kimse gelmez.

Ali Değermenci: Tabii.

Hasan Bülent Kahraman: Onun yerine ne önereceksiniz? Yani sistemli anarşizm Bakuninlerin, Kropotkinlerin yazdığı teoriler buydu. Buradan hareket ederek de bunu sistemleştiren başka sol teoriler ortaya çıktı. Şimdi, ayrıca bir şey daha söyleyeyim yani başta, en başta belirttiğim gibi

kapitalizmin yaratıcılığının temelinde yıkıcılık var. Yani yeni bir teknolojik önerme budur. Amerika Birleşik Devletleri'ne 40 senedir gidip gelirim. Okullarında bulundum, öğrencilik yaptım, hocalık yaptım, her şeyi yaptım. O sistemin beni en çok etkileyen yanı insanların bir buluş yapacakları düşüncesiyle yaşamasıdır. Yani bu işte “garage genius” dedikleri insan tipi de bunun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Yani adam evinin altında bir buluş yapma çabasıyla meşguldür, o çabasının içindedir. Bir şey bulur Amerikan Patent İdaresine götürür, alır kısa bir süre sonra da ortaya çıkar. Şimdi herkes Amerika'ya giden ilk evvela o departmant storelarda gördüğü aynı işleve iyi-kötü sahip sayısız alet karşısında hayrete düşer. Onun üretilmesinin, o kadar modelin ortaya çıkarılmasının sebebi daima bir katkının getirilmesidir. Şimdi bir teknoloji önermesi bir önceki teknoloji önermesini iptal etmek anlamına gelir. Oradaki kapitalizmin gelişme yolu bu dolayısıyla kapitalizm bu yıkıcılığı kendi bünyesine alıp, orada bunu massedip ondan da yine kendi çıkarını maksimize edecek bir sonuç üretme yetisine sahip. Bu işlerin altında yatan ana sebep bu. Kripto paralar cryptocurrencylar bunlara bakar. Bunlar şimdi henüz birer deney aşamasında olan işler. Henüz çok eski tabirle tecrübi işler insanlar bunu şu anda tecrübe ediyorlar. Bunun sistemi biraz daha farklı bir noktaya ittiği andan itibaren sistem kendini ona doğru evriltecektir. Bakın size bir şey söyleyeyim. 2005'ten sonra ben uzunca bir süre Amerika'da Princeton Üniversitesinde bulundum. Bugün filmlere konu olan “Game Theory”nin kurucularından John Nash'le orada çok yakın arkadaş olduk. Yıllar yılı her gün öğleden sonra benim odama gelip oturuyordu öğlen yemeğinden sonra. Kendine göre tabii bir dâhiydi. Bazen konuşurduk bazen o kendi düşünceleri içinde kalır sonra giderdi. Şimdi John Nash'in o zaman üstünde çalıştığı –yani bu söylediğim bunda 15 sene önce- üzerinde çalıştığı konu paranın olmadığı bir ekonominin nasıl üretilceğiydi. Daha 15 sene önce bunun üstünde çalışılıyordu bu ortada kalmadı ya birçok onun beraber çalıştığı insan, asistan diğer hocalar bu konuları ilerletiyorlar. Şimdi oralardan bu kripto paralara kadar geldik. Demek ki yani dünyada hiçbir şey tesadüfü olarak ortaya çıkmıyor. Bunların hepsinin sistemle irtibatlı olarak bir gelişme kapasitesi var. Dolayısıyla ana mesele burada aydınlara düşer.

Ali Değermenci: Evet.

Hasan Bülent Kahraman: Son zamanlarda çok ihmal edilen aydınlar aslında bu gelişmelerin bir sistem içinde insanı nasıl gözeteceğini düşünen bunun önermelerini getiren insanlardır. Thomas Piketty'nin “Capital” kitabından sonra şimdi eşitlik üstüne bir kitabı çıktı. Henüz çok yeni ben de onu okuyorum. O tarihe baktığım zaman onun anlattıklarına baktığım zaman bu görüşüm gitgide pekişiyor. Eğer düşünürler, felsefeciler olmasaydı mesele sadece kapitalizme kalsaydı hepimiz çoktan çok farklı toplumlar çok farklı yerlere giderdi. Kapitalizmin kendi içinden bir özgürlük alanı üretmesi hemen hemen imkânsız onun için bu öbür tarafın işi.

Ali Değermenci: Hocam, birkaç dakikamız kaldı, ama iki tane soru var. Bir tanesini kısaca sormak istiyorum.

Hasan Bülent Kahraman: Tamam.

Ali Değermenci: Amerikan hegemonyası bitiyor Çin Büyük İmparatorluğu başlıyor diyebilir miyiz? Çok kısa sonuncu sanatla bitirelim.

Hasan Bülent Kahraman: Biliyorsunuz Nixon Çinlilere Fransız Devrimi hakkında ne düşünüyorsunuz diye sorduğu zaman önlerine bakıp biraz düşünüp bir şey söylemek için henüz çok erken dediler. Üstünden 200 yıl geçmiş bir olay hakkında konuşmayı erken buluyorlardı. Ben de aynı cevabı veriyorum henüz çok erken.

Ali Değermenci: Hocam, sizin alanınız çok geniş Sabancı Müzesinin kuruluşundan itibaren çok ciddi görevler aldınız. Sanatla çok ciddi bağlantılarınız var, yöneticilik yapıyorsunuz, küratörlük yapıyorsunuz. Şimdi dijital sanat diye bir kavram var.

Hasan Bülent Kahraman: Evet.

Ali Değermenci: Bu bizim Monet'in tablosunu, Picasso'nun tablosunu ya da Chopin'in müziğini artık o klasik anlamdan çıkarıp başka bir yere doğru gidiyoruz. Nereye doğru gidiyor sanat dijitalleşmeyle? Çok ucu açık bir şey sordum, ama kısaca bir değerlendirelim.

Hasan Bülent Kahraman: Şimdi ben ucu kapalı bir cevap vereyim. Biliyorsunuz psikanalistler bu arzu kavramı üstünde çok durmuşlardır. Benim de izlediğim ekol bu konuyla çok uğraşır. Kapitalizm nedir diye bunu en nihayet sorarsanız arzunun ekonomik olarak örgütlenmesidir kapitalizm. Biz tüketen varlıklarız yani canımız bu çiçeği almak istiyor, canımız bu kravatu almak istiyor, bu mendili almak istiyor bu karmaşık bir mekanizma. Kapitalizmde bizim arzularımızı tahrik edecek, harekete geçirecek araçları kullanıyor. Reklam dünyası bunun için var.

Ali Değermenci: İçimizdeki şeytanı dürtüyor, Hocam.

Hasan Bülent Kahraman: Kesinlikle öyle kesinlikle öyle. Şimdi bu nefisler vesaire bunlar şuradan kaynaklanıyor insan güzel sahip olmak isteyen bir varlık aynı zamanda. Manet'in tablosunu ben de almak istiyorum da alamıyorum. Ne bileyim Cezanne'a sahip olmak istiyorum da alamıyorum, Bir Andy Warhol'um olsam bir...

Ali Değermenci: Ne güzel olur hocam.

Hasan Bülent Kahraman: Bir Rauschenberg'üm olsa hem de çok güzel olur veya bir Tiepolo'm olsa ama olmuyor. O zaman ne oluyor? Şimdi işte bunu örgütleyen kapitalizm bunun yerine dijital sahip olma yöntemleri geliştiriyor. Sanatın aynı şekilde dijital yolla çoğaltılıp daha geniş bir çevreye ulaşmasını sağlıyor. İşte orada şunu göreceğiz. Bütün bunlar tabii ikiye ayrılır; 1)Sanatın temel önermelerine veya sanat felsefesinin sanatla ilgili temel önermelerine uygun bir sanat anlayışı orada gelişecek mi? 2)Belki ondan biraz daha önemlisi bu dijital hayat bütün bu oluşumlarıyla birlikte demokratikleşecek mi? Siz başta bana geleceği sordunuz. Bakın bugün dünyada üniversite konusunda da başladık onunla bitirelim. Üzerinde çalışılan ve geleceğin üniversitesini tasarlamakta en önemli yol gösterici unsurlardan birisi dijitalizasyonun demokratizasyonu, dijitalleşme.

Ali Değermenci: En önemlisi o hocam.

Hasan Bülent Kahraman: Bu olmadan olmaz. İşte bunu sanat dünyasının demokratikleşmesine getirdiği bir katkı olması durumunda bunu benimseyeceğiz yoksa bunun da kendine göre çatışmaları olacak.

Ali Değermenci: Hocam söylediğiniz tabii başlı başına bir tartışma konusu dijitalleşmenin demokratikleşmemesi halinde küresel bir hapishaneye dönüş hepimizi izleyen prangalar içerisinde hareket halinde kalabileceğimiz çok tehlikeli bir boyutu var.

Hasan Bülent Kahraman: Evet.

Ali Değermenci: Çok çok teşekkürler çok keyifli bir sohbet oldu.

Hasan Bülent Kahraman: Ben teşekkür ederim. Sağ olun benim içinde.

Ali Değermenci: Sizinle daha da daha da daha da derin bir konuşmak isterdik, ama vaktimiz bu kadar. Katıldığınız için teşekkürler.

Hasan Bülent Kahraman: Ben teşekkür ederim. Sağ olun benim içinde.

Ali Değermenci: “Yeni Dünya”yı burada bitiyoruz. Sevgili seyirciler görüşmek üzere hoşça kalın efendim.

*** Video burada sona eriyor. ***